

واکاوی شاخص‌های توسعه خلاقیت در مناطق شهری با تأکید بر رویکرد شهر خلاق هنگ کنگ، مطالعه موردی: مناطق ۱ و ۶ کلانشهر مشهد

آناهیتا عبداللهی

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان، شیروان، ایران

عزت الله مافی

دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)

mafi@ferdosi.um.ac.ir

مهدی وطن پرست

استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان، شیروان، ایران

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۸

دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵

چکیده

شواهد نشان می‌دهد مدیریت شهری در ایران عمدتاً با تکیه بر الگوهای قدیمی همچون طرح‌های جامع و تفصیلی بوده و کمتر بر الگوهای نوین همچون شهر خلاق تأکید شده است. با این رویکرد مناطق ۱ و ۶ از کلانشهر مشهد به عنوان مطالعه موردی پژوهش حاضر انتخاب شد. این پژوهش در راستای پاسخ به این سؤال انجام شد که کدامیک از شاخص‌های شهر خلاق هنگ کنگ در مناطق ۱ و ۶ کلانشهر مشهد در جهت توسعه خلاقیت شهری اهمیت بیشتری دارند. روش پژوهش، براساس هدف از نوع کاربردی و براساس ماهیت پژوهش از نوع توصیفی — تحلیلی است. بر اساس این روش، در مرحله اول مبانی نظری و ادبیات تحقیق و همچنین پیشینه پژوهش در دو بخش داخلی و خارجی مورد مطالعه قرار گرفت. در مرحله دوم، پرسشنامه پژوهش براساس شاخص‌های خلاقیت هنگ کنگ طراحی و در ادامه این پرسشنامه در بین جامعه آماری پژوهش توزیع و اطلاعات گردآوری شده در نرم افزار SPSS ساماندهی شد. در مرحله سوم با استفاده یافته‌های توصیفی پژوهش تشریح گردید. نهایتاً در مرحله چهارم با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، یافته‌های پژوهش تحلیل شد. نتایج بررسی و مقایسه نمرات میانگین شاخص‌های اصلی در مناطق مورد نشان داد که در زمینه سه شاخص سرمایه فرهنگی، سرمایه انسانی و سرمایه ساختاری، منطقه یک نسبت به منطقه شش وضعیت بهتری دارد. از سوی دیگر از لحاظ شاخص سرمایه اجتماعی، منطقه شش با نمره میانگین ۲/۹۱ نسبت به منطقه یک از شرایط بهتری برخوردار است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که از بین ۳۲ شاخص مورد مطالعه که در مدل نظری پژوهش تدوین گردید، ۱۴ زیر شاخص در منطقه یک و ۸ زیر شاخص در منطقه شش مورد تأیید قرار گرفت. نتایج بدان معنا است که مدل نظری پژوهش در منطقه یک قابلیت و کاربرد بیشتری دارد.

واژه‌های کلیدی: خلاقیت، شهر خلاق، مناطق شهری، شهر خلاق هنگ کنگ، مشهد

مقدمه

در طول قرن بیستم، جمعیت جهان به میزان چشمگیری افزایش یافت و بیشترین سرعت رشد جمعیت، معطوف به مناطق شهری بود (Cohen, ۲۰۰۶:۶۳) و (Sha and Tian, ۲۰۱۰: ۶۰۱). در حال حاضر شهرها تقریباً نیمی از جمعیت جهان را دارا می باشند (Cohen, ۲۰۰۶:۶۳) و پیش‌بینی‌های انجام شده توسط سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که تقریباً تمامی رشد جمعیت جهان در ۳۰ سال آینده در مناطق شهری رخ خواهد داد. تحولات جمعیتی و اقتصادی همیشه در تمامی دوران‌ها و هر مکانی بر نوع و سطح زندگی مردم تأثیر داشته است، به ویژه تأثیر این تغییر و تحولات در شهرها مشهودتر است. در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۷۰، شهرها برای تسهیل تولید و عرضه خدمات اقتصادی دچار تغییر و تحول شدند که در نتیجه آن پیشرفت‌های اقتصادی در دهه ۱۹۹۰ رخ داد. گسترش مشکلات گوناگون شهرها ضرورت توجه همه‌جانبه به راهبردها و چاره‌های سودمند برای بهینه‌سازی زندگی ساکنان شهرها روشن ساخته است. در راستای این تحولات جدید، مفاهیم و واژه‌های جدید چون شهر خلاق وارد حوزه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری شدند که برای توصیف و تبیین نقش و کارکردهای جدید شهرها از سوی اندیشمندان و برنامه‌ریزان شهری مورد استفاده قرار گرفت (زرقانی و اسکندریان، ۱۳۹۴: ۲). شهر خلاق مفهومی است که چارلز لندری در اواخر دهه ۱۹۸۰ میلادی آن را مطرح کرد. از آن زمان به بعد این موضوع به الگوی جدید برنامه‌ریزی شهری مبدل شده است. شهر خلاق مکانی برای شکوفایی خلاقیت‌های هنری، نوآوری‌های علمی و فناوری و صدای رسای فرهنگ‌های رو به رشد است. در این شهر، هر شهروند به استفاده از ظرفیت‌های علمی، هنری و فرهنگی خود اطمینان خاطر داشته و می‌داند همواره حرکتی رو به رشد دارد.

شهر خلاق به عنوان یک مکان با شکوفایی قوی هنر و فرهنگ، خلاقیت و نوآوری با به کارگیری شاخص‌های توسعه پایدار است. در این میان خلاقیت یعنی داشتن ارتباط با هویت، حقوق، باورها، درک و به طور کلی رفاه اجتماعی است. طبقه خلاق تأثیر عمده‌ای بر مطالعه عواملی دارد که رقابت را در مناطق شهری تحت تأثیر قرار می‌دهد. این طبقه بر کیفیت مکان به عنوان یک عامل مؤثر در جذب افراد با استعداد تأکید دارد. کلازک در این زمینه، کیفیت محیط را شرط لازم برای جذب طبقه خلاق و با استعداد در نظر می‌گیرد. جین جکوبز بر ارتباط بین جذابیت محله و جذب افراد با استعداد تأکید می‌کند (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳) در شهرهای خلاق با تأکید بر نخبگان و متخصصین برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری، شهرسازان و سایر علوم مربوطه، شهرها تبدیل به مکان جذاب برای مطالعه، محل کار و حفظ نخبگان شهر می‌گردد و با بهبود کیفیت دانشگاه‌ها و مراکز علمی، کیفیت کار، کیفیت زندگی، سطح تحمل و شیوه زندگی می‌تواند در این مسیر حرکت کرد. خلاقیت منبع مهمی برای تغییر، نوآوری، توسعه پایدار، پیش‌بینی و بازساخت موفق است، سرعت تغییرات شهری در حال افزایش است و رقابت شهری روزافزون نیاز به مدیران شهری و تصمیم‌سازانی دارد، که خلاق و خلاق‌تر باشند (سرور و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۲۴).

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق در بعد اول به نتایج مثبت مؤلفه اصلی تحقیق یعنی شهر خلاق اشاره دارد، در این راستا می‌توان گفت در شهرهای خلاق با تأکید بر نخبگان و متخصصین برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری، شهرسازان و سایر علوم مربوطه، شهرها تبدیل به مکانی جذاب برای مطالعه، محل کار و حفظ نخبگان شهر می‌گردد. همچنین خلاقیت منبع مهمی برای تغییر، نوآوری، توسعه پایدار و بازساخت موفق است (سرور و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۲۴). یکی دیگر از پیامدهای مثبت خلاقیت شهری، برندسازی است. برندسازی موجب نام‌آشنا شدن و افزایش هویت شهرهایی همچون مشهد می‌شود. در بعد دوم، باید به پیامدهای عدم توجه به شهر خلاق مشهد اشاره کرد، در واقع شرایطی که با رقابت روزافزون شهری مواجه هستیم و سرعت تغییرات شهری در حال افزایش است، مدیریت شهری نیاز به مدیران شهری و تصمیم‌سازانی دارد، که خلاق و خلاق‌تر باشند. در غیر این صورت شهرها در مواجه با تغییرات محیطی نمی‌توانند

واکنش مناسبی بروز دهند، همچنین عدم توجه به موضوع خلاقیت شهری در کلانشهر مشهد، موجب تداوم معضلات فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی خواهد شد، ارائه خدمات مناسب برای گردشگران این شهر نیز، نیازمند رویکرد خلاقیت در برنامه ریزی و مدیریت شهری است.

وجود مسائل و مشکلات پیچیده‌ای که در کلانشهرهای ایران وجود دارد، علت اصلی انتخاب موضوع شهر خلاق برای پژوهش است. این در حالی است که شواهد نشان می‌دهد مدیریت شهری در ایران عمدتاً با تکیه بر الگوهای قدیمی همچون طرح های جامع و تفصیلی بوده و کمتر بر الگوهای نوین همچون شهر خلاق تأکید شده است. با این رویکرد مناطق ۱ و ۶ از کلانشهر مشهد به عنوان مطالعه موردی پژوهش حاضر انتخاب شد. به طور کلی می‌توان گفت، کلان شهرهای ایران به جهت بهره مندی از ویژگی هایی همچون تمرکز، تنوع، پویایی و تحرک، پتانسیل های فراوانی برای پرورش و جذب سرمایه انسانی خلاق و به موجب آن، دستیابی به توسعه ی اقتصادی دارند. در این چارچوب کلانشهر مشهد نیز طیف وسیعی از امکانات و خدمات مذهبی، گردشگری، تفریحی و اقتصادی را در خود جای داده که باعث تمایز این شهر از سایر کلانشهرهای ایران می‌شود. از این رو انتخاب رویکرد خلاقیت در توسعه ی شهر مشهد، زمینه مناسبی برای تامین زندگی همراه با رفاه نسبی را برای ساکنین این شهر فراهم می‌کند. شهر مشهد دارای فعالیت های گوناگون اقتصادی، تنوع قومی، اجتماعی و فرهنگی می باشد، از اینرو پتانسیل تبدیل شدن به شهر خلاق را دارد، ولی هنوز با شهر خلاق فاصله زیادی دارد؛ بنابراین برای دستیابی به توسعه ی یکپارچه و بهینه؛ بررسی، تحلیل و رتبه بندی مناطق ضروری به نظر می‌رسد و پژوهش حاضر به دنبال آن است که از طریق بررسی، تحلیل و رتبه بندی مناطق با توجه به شاخصهای شهر خلاق، شناخت وضعیت شاخصهای خلاقیت شهری در مناطق شهر مشهد، معرفی تجارب شهرهای خلاق جهان و در نهایت با ارائه راهکارها و پیشنهادات مدیریت یکپارچه ی شهری، مشهد را به سوی تبدیل شدن به شهر خلاق سوق دهد تا بتواند به عنوان نماینده ی فعالیتهای فرهنگی، توسعه ای و مکانی مناسب برای نمایش خلاقیت های شهری باشد بعلاوه، یافته های این پژوهش می تواند زمینه ساز اتخاذ تصمیماتی برای ایجاد شهر خلاق باشد، با توجه به ضرورت های ذکر شده این پژوهش در جهت پاسخ به سوالات زیر انجام شده است:

- وضعیت هر یک از شاخص های خلاقیت شهری در مناطق ۱ و ۶ کلانشهر مشهد در چه سطحی قرار دارد؟
- کدامیک از شاخص های شهر خلاق هنگ کنگ در مناطق ۱ و ۶ کلانشهر مشهد در جهت توسعه خلاقیت شهری تأیید می‌شوند؟

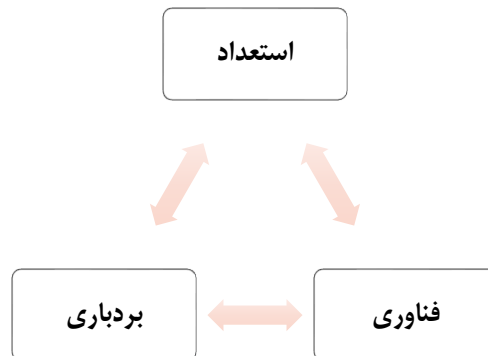
مبانی نظری تحقیق

واژه خلاقیت در لغت نامه دهخدا خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن معنا شده است. خلاقیت در ساده‌ترین سطح به معنای پدید آوردن چیزی که قبلاً وجود نداشته است. خلاقیت محصولی از ایده‌های جدید تخیلی است که شامل نوآوری رادیکال و یا راه‌حلی برای یک مشکل و همچنین یک فرمول رادیکال از مشکلات است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۴). خلاقیت عاملی چند وجهی، منبعی برای نوآوری است، اما همچنین مزیتی رقابتی است که با فرهنگ و قلمرو پیوند دارد و عاملی برای توسعه و جذب صنایع خلاق است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶).

ریچارد فلوریدا مؤلفه های اصلی خلاقیت شهری را شامل سه مؤلفه می‌داند که به وسیله آن می‌توان گفت یک شهر تا چه حد خلاق است. این سه مؤلفه عبارتند از: استعداد، فناوری و بردباری. در بین سه زمینه خود فلوریدا برای بردباری اهمیت بیشتری قائل است. در واقع یکی از چالش های شهر خلاق ساخت یک اجتماع جذاب برای مردم است. مکانی که به مانند بستری خلاق باشد و همه سطوح کار و تفریح را دارا باشد. در واقع محیطی پیش بینی شده که قابلیت و بردباری

پذیرش تنوع را داشته باشد و همچنین تسهیلات و انتخاب شیوه زندگی متنوعی که مردم می‌خواهند را نیز ایجاد نماید (قربانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸).

شکل ۱- مؤلفه های اصلی خلاقیت شهری فلوریدا

مأخذ: (قربانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸)

به منظور روشن شدن فعالیت هایی که شهر می بایست در رسیدن به جایگاه شهر خلاق انجام دهد، این فعالیت ها با عنوان شاخص شهر خلاق در چند دسته تقسیم بندی می شوند تا براساس آن شهر ارزیابی و جایگاه خود را نسبت به جایگاه شهر خلاق مورد سنجش قرار بدهد. شاخص های مطرح شده در خصوص شهر خلاق می توان به شاخص های فولوریدا، لندری و یونسکو و ... اشاره کرد.

جدول ۱- شاخص های شهر خلاق از دیدگاه های متفاوت (مأخذ: مختاری ملک آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۷)

ردیف	شخص / سازمان	شاخص
۱	فلوریدا	استعداد - فناوری - تسامح و تساهل (مداراگری)
۲	لندری	سیستم آموزشی و کارآموزی - اقتصاد و صنعت - تسهیلات عمومی - ساختار اجتماعی - تنوع فضایی شهرها
۳	یونسکو	صنایع خلاق - پیوستگی جهانی - سرمایه انسانی - حمایت های عمومی - جذب توریسم - دورهم کنشی فرهنگی - قابلیت های طبیعی
۴	ساساکی	استعدادهای خلاق - کیفیت زندگی - صنایع خلاق - زیرساخت های خلاق - میراث فرهنگی - مشارکت شهروندان - حاکمیت خلاقانه
۵	هنگ کنگ	سرمایه انسانی - سرمایه ساختاری - سرمایه فرهنگی - سرمایه اجتماعی
۶	CCI	صنایع خلاق - پیوستگی جهانی - صنایع کوچک - حمایت های عمومی - جذب توریسم - میراث فرهنگی - حاکمیت خلاقانه - جذابیت های اقتصادی
۷	وانولو	منظر - هنر - نوع - فضاها - آموزش عمومی - آموزش عالی
۸	اتحادیه اروپا	صنایع خلاق - میراث خلاق - فرهنگ خلاق - توریسم - سیاست های فرهنگی - همکاری های بین المللی

شاخص های شهر خلاق علاوه بر بررسی نقش شهر، به ارزیابی فرهنگ شهر، آموزش و پرورش، مهارت های موجود، نشاط، چارچوب های سیاسی و عمومی، ظرفیت مکانی و ... می پردازد که توجه به این شاخص ها در حقیقت رسیدن به توانایی بالقوه شهرها و تحرک خلاقیت شهری و تحریک پتانسیل شهر خواهد بود (رفیعیان و شعبانی، ۱۳۹۴: ۲۳). شاخص های شهر خلاق را می توان در ۴ حوزه: شناسایی و پرورش خلاقیت، فعال سازی و حمایت از خلاقیت، بهره برداری و مهار خلاقیت، و تداوم حیات و ابزار خلاقیت دسته بندی کرد. در زیر مجموعه حوزه های چهارگانه شهر خلاق به همراه متغیرهای تأثیرگذار در هر حوزه و شاخص ها و ویژگی ها در قالب جدول ارائه شده است (جدول ۲):

جدول ۲- حوزه چهارگانه شاخص های شهر خلاق (مأخذ: زرقانی و اسکندران، ۱۳۹۴: ۱۲)

شاخص ها و ویژگی های هر متغیر	متغیرهای تأثیرگذار	حوزه های شهر خلاق
- بالا بودن ارزش علم و آموزشی - پرورش و تکریم نخبگان - دسترسی به انواع فرصت های آموزشی برای همه مردم - مشارکت افراد در همه سنین در فرایند آموزش و احساس رضایت آنان - ارتباط مدارس و فضاهای آموزشی با جامعه مدنی - تعامل و ارتباط میان دانشگاه و شهر در حل مسائل شهری	- اعتماد - مشارکت - قابلیت دسترسی - آموزشی و پرورش - استعدادها	شناسایی و پرورش خلاقیت
- ج.د. نهادها و سازمان های دولتی کوچک و فعال - قابلیت دسترسی آسان به سازمان ها و نهادهای دولتی - عملکرد شفاف و اخلاقی - ساختار های افقی و مشارکتی و با حداقل بروکراسی - استفاده از پرسنل دولتی دارای انگیزه بالا - تعامل و ارتباط قوی پرسنل با بخش خصوصی - حمایت و تشویق مقامات و مسئولین توسط جامعه و شهروندان	- چارچوب سیاسی و عمومی (سازمان ها و نهادهای دولتی)	فعال سازی و حمایت از خلاقیت
- احساس غرور و افتخار به حرفه ای بودن - رعایت و حفظ استانداردها در سطح بالا و متناسب با عملکرد حرفه ای - ممتاز و برتر بودن شرکت ها، سازمان ها، افراد و محصولات - وجود ویژگی هایی چون قابلیت اطمینان بالا، وقت شناسی، بازده و کارایی بالا	- عملکرد حرفه ای	فعال سازی و حمایت از خلاقیت
- وجود افراد آینده نگر و پویا در بخش های مختلف - اولین مکان های ظهور رو بروز گرایش ها و تحولات جدید - الهام بخش بودن نحوه مدیریت و رهبری در این مکان ها - امکان تفویض اختیارات و توانمندسازی دیگران - وجود تأمل و تفکر راهبردی و آینده نگرانه در مسائل شهری	- مدیریت راهبردی و اثربخش	بهره برداری و مهار خلاقیت
- ارتباط فیزیکی و مجازی با داخل و خارج - تعامل و ارتباط فرهنگ های مختلف - وجود سیستم های حمل و نقل عمومی کارآمد - برخورداری از زیرساخت های ارتباطی و ارتباط ... فناوریانه با سطح بالا - وجود خدمات هوایی و ریلی پیشرفته برای ورود و خروج افراد - رایج بودن صحبت کردن به زبان های خارجی در اماکن عمومی - تعامل با فضاهای خارجی در تمامی سطوح و زمینه ها	- شبکه سازی و ارتباطات، رسانه ها - کارآفرینی، اکتشاف و نوآوری	بهره برداری و مهار خلاقیت
- اعتماد به نفس شهروندان و رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر - انجام گسترده فعالیت های فرهنگی - کیفیت، پویایی و نوآورانه بودن هنرها - حمایت و تشویق بحث و ابراز احساسات - بهره گیری از مهارت ها، دیدگاه ها و تکنیک های جمعی - غلبه رویکرد استان محور در ساخت فضا - حمایت و تشویق تعامل و فعالیت های انسانی - طراحی بخش های مختلف شهر به صورت یک ساختار منسجم و بدون مرز	- تنوع، نشاط، بروز - احساسات، فضاسازی برای خلاقیت، رفاه و ارتقاء سطح زندگی	تداوم حیات و ابزار خلاقیت

پیشینه تحقیق

پژوهشی با عنوان «شهر خلاق: چالش جدید از برنامه ریزی استراتژیک شهری؟» توسط دفنر در سال ۲۰۱۱ منتشر شده است. هدف از ویژگی های یک شهر موفق، باید شرایط خوبی را برای ساکنین از نظر فرصت های شغلی و فعالیت های اوقات فراغت و ارتقاء فرهنگ فراهم آورد و همچنین چالش های فعلی بازار رقابتی جهانی در زمینه پایداری و حفاظت از محیط زیست را پاسخگو باشد. با این تفاسیر شهر خلاق برای به انجام رساندن این پیش نیازها مناسب است. در نظریه شهر خلاق، بر اهمیت بالقوه انسان در شهر خلاق تأکید می شود. هدف از انجام این پژوهش، بررسی روش و میزانی که شهر خلاق می تواند به عنوان یک ابزار معاصر برنامه ریزی استراتژیک شهری در نظر گرفته شود (Deffner & Vlachopoulou, ۲۰۱۱). شاو (۲۰۱۴) در مقاله ای تحت عنوان «برنامه فضاهای شهر ملبورن: بازیابی شهر خلاق (اگرچه پس از آن کامل نیست)» دریافته است که کاهش دسترسی و قیمت را از فضای داخلی شهر برای تولید فرهنگی به عنوان مسائل مهم ملبورن در سال ۲۰۰۰ مشخص شد. برنامه فضاهای خلاق در شهر برای جبران این مسائل با ارائه فضاهای مقرون به صرفه برای استفاده خلاق در بخش های دولتی و خصوصی طراحی شده است. با استفاده از فضا، برنامه دسترسی به فضای استودیو مقرون به صرفه بلندمدت می دهد و به عنوان بخشی از بزرگترین برنامه هنر هر دولت محلی در استرالیا، حفظ ملبورن به عنوان یک مکان تولید فرهنگی و همچنین مصرف، کمک می کند (Shaw, ۲۰۱۴). کاکیوچی (۲۰۱۵) به بررسی شهرهای فرهنگی خلاق در ژاپن پرداخته است و به این نتیجه رسیده که سیاست شهر خلاق می تواند دارایی های فرهنگی را افزایش و به تغییر مدل های رشد قبلی به یک مدل خدمت رسان و پایدار کمک کند؛ که تا حد زیادی وابسته به تولید شده است. این امر به افزایش بازدیدکنندگان و مصرف منجر می شود و در نهایت پشتیبانی و نگهداری از توابع شهری برای شهرهای ژاپنی با کاهش جمعیت ضروری است (Kakiuchi, ۲۰۱۵). دورماز (۲۰۱۵) در مقاله ای با عنوان تجزیه و تحلیل کیفیت مکان: خوشه های خلاق در سوهو و بیوگلو» به نقش کیفیت مکان های شهری در خلاقیت شهری پرداخته و در یک مطالعه تطبیقی میزان خلاقیت شهری شهر سوهو در حومه شهر لندن را با شهر بیوگلو در حومه استانبول را بر حسب شاخص هایی از قبیل؛ مشخصات طبیعی، موقعیت، کاربری اراضی، فرم شهری، مشخصات بصری، مشخصات فرهنگی - اجتماعی، مشخصات ادراکی و مشخصات ارگانیکی شهر مورد بررسی قرار داده است (Durmaz, ۲۰۱۵).

پوراحمد و همکاران در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی چالش ها و فرصت های ایجاد شهر خلاق در مناطق آزاد تجاری (مطالعه موردی: منطقه آزاد تجاری ارس)» به این موضوع اشاره کردند که به کارگیری راهبردهای شهرهای خلاق یکی از راهکارهای پیش روی بسیاری از شهرهای امروزی است. شهرهایی که با مشکلاتی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی مواجه اند، می توانند با اولویت قرار دادن عناصر خلاق در عرصه های مختلف، چنین مسائلی را تعدیل دهند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵). شمسی و همکاران در پژوهشی با عنوان «مروری بر مفهوم شهر خلاق با تأکید بر سنجش وضعیت خلاقیت شهری (نمونه موردی: مناطق ۳ گانه قزوین)» این موضوع را اذعان نمودند که شهر قزوین پتانسیل لازم جهت حرکت به سمت شهر خلاق را داراست. هرچند که این روند از سال ۱۳۹۲ دچار رکود گشته است اما با توجه به ظرفیت های خلاقیت شهر قزوین، پیشنهاد می گردد که نسبت به تقویت زمینه ای که اقبال جهانی بیشتر در آن وجود دارد اقدام گردد (شمسی و همکاران، ۱۳۹۷). صابری فر و نیت مقدم در پژوهش خود با عنوان «بررسی میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق و نوآور (نمونه موردی: شهر فردوس)» به این نتیجه رسیدند که وضعیت کلی شاخصهای شهر خلاق در فردوس چندان مطلوب نیست. با این وجود، معیارهای سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی خلاق و تکنولوژی ارتباطی شرایط مطلوبتری نسبت به سایر معیارها دارا بوده اند. علاوه بر آن، محلات مختلف وضعیت متفاوتی داشته و در مجموع، محله فرهنگیان بیشترین امتیاز را به دست آورده است که می تواند به عنوان الگویی برای سایر محلات مورد توجه قرار گیرد (صابری فر و نیت مقدم، ۱۳۹۷). علیزاده و لطفی

پژوهشی را با عنوان «تبیین اثرگذاری عضویت در شبکه شهرهای خلاق بر توسعه شهری پایدار» انجام دادند. یافته‌های پژوهش نشان داد که عضویت در شبکه شهرهای خلاق یونسکو بر توسعه شهری پایدار رشت مؤثر بوده است. به میزانی که مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی شهر خلاق تغییر یابند، توسعه شهری پایدار رشت نیز به همان میزان تغییر می‌کند. هم‌چنین یافته‌ها نشان داد که مؤلفه اقتصادی شهر خلاق اهمیت بیشتری در بین مؤلفه‌های شهر خلاق در خصوص اثرگذاری بر توسعه شهری پایدار شهر رشت دارد (علیزاده و لطفی، ۱۳۹۸).

مواد و روش تحقیق

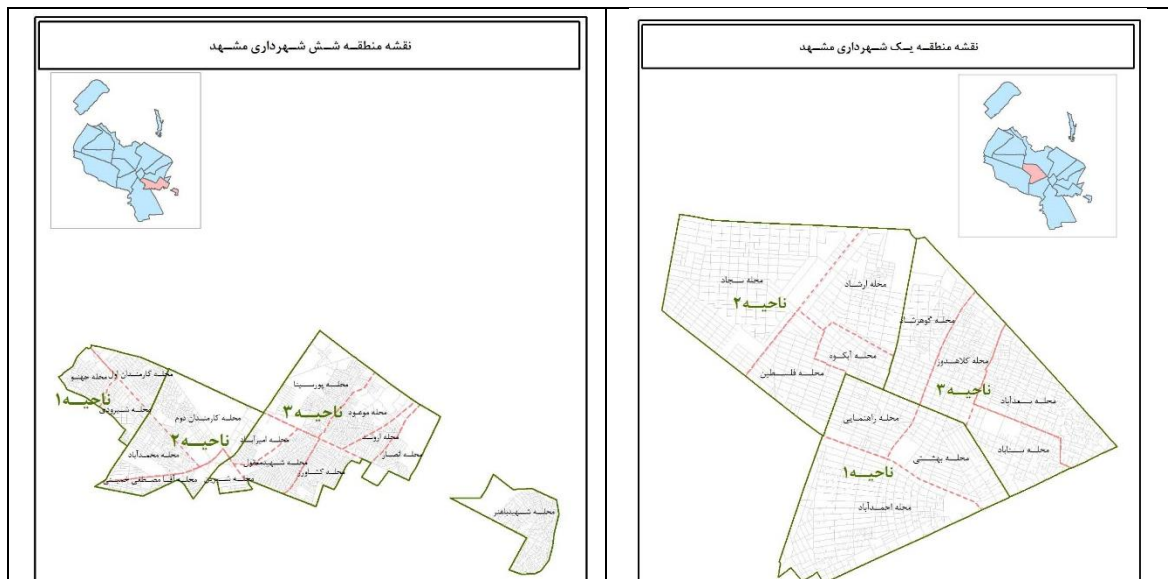
روش پژوهش، براساس هدف از نوع کاربردی و براساس ماهیت پژوهش از نوع توصیفی — تحلیلی است. بر اساس این روش، در مرحله اول مبانی نظری و ادبیات تحقیق و هم‌چنین پیشینه پژوهش در دو بخش داخلی و خارجی مورد مطالعه قرار گرفت. در مرحله دوم، پرسشنامه پژوهش براساس شاخص‌های خلاقیت هنگ کنگ طراحی و در ادامه این پرسشنامه در بین جامعه آماری پژوهش توزیع و اطلاعات گردآوری شده در نرم افزار SPSS ساماندهی شد. در مرحله سوم با استفاده یافته‌های توصیفی پژوهش تشریح گردید. نهایتاً در مرحله چهارم با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، یافته‌های پژوهش تحلیل شد.

جامعه آماری تحقیق حاضر، خانوارهای ساکن در مناطق ۱ و ۶ کلانشهر مشهد بودند. نمونه‌گیری به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز درباره افراد جامعه و برآورد مقادیر جامعه به کمک مقادیر نمونه انجام می‌شود. نمونه‌گیری باعث صرفه‌جویی در هزینه و زمان شده و کار تحقیق را ساده و امکان‌پذیر می‌سازد. برای تعیین اندازه نمونه روش‌های مختلفی وجود دارد. یکی از این روش‌ها که از اعتبار بسیار بالایی برخوردار است، فرمول کوکران است. فرمول و چگونگی محاسبه حجم نمونه در زیر آمده است. حجم نمونه در پژوهش حاضر با استفاده از فرمول کوکران با p و q برابر با $0/5$ ، 384 نفر محاسبه گردید. پس از توزیع پرسشنامه‌ها، در منطقه یک، 210 پرسشنامه و در منطقه شش، تعداد 180 پرسشنامه کامل و بدون خطا جمع آوری شد.

منطقه یک شهرداری مشهد، وسعتی معادل 1505 هکتار داشته و این منطقه به لحاظ مرکزیت شهری از نظر تجاری، اداری، جمعیت و ترافیک بیش از اندازه‌ای را در خود جای داده، این شهرداری در سال 1363 تأسیس گردیده است. این منطقه از شمال میدان استقلال، بلوار فردوسی، میدان فردوسی، بلوار سپهبد قرنی، خیابان توحید، میدان شهداء از شرق به خیابان دانشگاه، میدان دکتر شریعتی، خیابان کوهسنگی از جنوب به بلوار شهید محمد منتظری، میدان فلسطین، بلوار ملک آباد، میدان آزادی از غرب به میدان آزادی، بزرگراه آزادی، میدان استقلال. این منطقه محل تمرکز عمده فعالیت‌های مرکز شهری شامل بانک‌ها و ادارات دولتی، دفاتر روزنامه‌ها و انتشارات، بیمارستان‌ها مراکز پژوهش، فروشگاه‌های بزرگ و ... است و در ساختار شهری جایگاه خاصی دارد. جمعیت این منطقه طبق سرشماری سال 1395 برابر 167013 نفر بوده است. میانگین جمعیت روزانه منطقه 93910 نفر می‌باشد. این منطقه تعداد 55221 خانوار را در خود جای داده است.

منطقه شش، منطقه‌ای است که بعنوان یکی از مهمترین مسیرهای دسترسی به حرم مطهر امام رضا (ع) با نظام‌های توسعه یافته کالبدی، عملکردی، زیست محیطی، خدمات شهری، اجتماعی، بلاخص در حوزه‌های اقامتی - زیارتی - تفریحی و سرمایه‌گذاری اقتصادی و ... ایده آل برای سکونت، کار و فعالیت، تفریح و گذران اوقات فراغت می‌باشد. موقعیت جغرافیایی این منطقه به لحاظ دسترسی سریع و آسان به سایر امکانات شهری از قبیل: گمرک، راه آهن، فرودگاه، پایانه بار، ترمینال مسافری، قطار شهری و هم‌چنین امکانات گسترده واحدهای تجاری این محدوده سبب شده تا ظرفیت فوق‌العاده‌ای برای حضور صنوف مختلف ایجاد گردد و تجار بزرگ، صادرکنندگان و دفاتر نمایندگانی کارخانجات و غیره جذب این منطقه شوند. از جمله ویژگیهای منحصر به فرد منطقه، همجواری با بارگاه مطهر رضوی، مبدا ورودی شهر مشهد از سمت شهرستان سرخس، وجود 52 بوستان و پارک خطی و سرانه فضای سبز 7 و 23 صدم متر

مربعی، وجود بناهای تاریخی، استفاده از فرصت مجاورت با فرودگاه، راه آهن، پایانه مسافری و همچنین دسترسی آسان جهت تقویت قطب زیارتی گردشگری منطقه است. منطقه ۶ با مساحت ۱۸۶۹ هکتار، هشتمین منطقه از لحاظ وسعت بوده که جمعیتی بالغ بر ۲۳۲ هزار نفر را در خود جای داده است، و هفتمین منطقه از نظر جمعیت در بین مناطق بوده است. این منطقه دارای سه ناحیه و ۱۵ محله می باشد که از شمال به خیابان ضلع جنوبی ۷۵ متری رضوی و محدوده کارمندان تا خیابان سرخس، از غرب به بلوار ۱۷ شهریور، از جنوب به بلوار شهید شیرودی تا قسمت شرق بلوار شهید رستمی و شهرک شهید آقا مصطفی خمینی و از شرق به شهرک شهید باهنر و شهید رجایی منتهی می شود.

شکل ۲- موقعیت مکانی مناطق ۱ و ۶ کلانشهر مشهد

جدول ۳- معیارها و شاخص های پژوهش

تعداد گویه	گویه	شاخص
۸	- غلبه رویکرد انسان محور در ساخت فضاهای محله تا چه اندازه رعایت شده است؟ - تا چه اندازه بخش های مختلف محله ی شما به صورت یک ساختار منسجم و بدون مرز طراحی شده است؟ - ساکنان محله و همسایگان شما تا چه اندازه در مورد مسائل و آینده محله خویش نگران بوده و دنبال راه حل های مناسب هستند؟ (وجود تأمل و تفکر راهبردی و آینده نگرانه در مورد مسائل محله بین ساکنان) - زیرساخت های ارتباطی و ارتباط فناورانه با سطوح بالا در محله شما تا چه اندازه وجود دارد؟ - در محله شما، تا چه اندازه نهادها و سازمان های مردمی فعالیت دارند؟ - ساختار محله تا چه اندازه برای کیفیت گذران اوقات فراغت ساکنان مناسب است؟ - فعالیت های مرتبط با تحقیق و توسعه تا چه اندازه در محله انجام می شود؟ - فضاهای درونی و بیرونی در محله تا چه اندازه از امنیت برخوردار هستند؟	سرمایه ساختاری
۱۰	- در محله شما تا چه اندازه از مهارت ها، دیدگاه ها و تکنیک های جمعی استفاده می شود؟ - علم و آموزش در بین ساکنان محله و همسایگان شما تا چه اندازه وجود دارد؟ - همه اهالی محله تا چه اندازه به به انواع فرصت های آموزشی در محله دسترسی دارند؟ - مشارکت اجتماعی در بین اهالی محله تا چه اندازه وجود دارد؟ - حس تعلق و ماندگاری جمعیت در محله شما تا چه اندازه وجود دارد؟ - اعتماد اجتماعی در محله شما تا چه اندازه وجود دارد؟ - تعاون و همیاری در محله شما تا چه اندازه وجود دارد؟ - شرکت در شبکه روابط اجتماعی در محله شما تا چه اندازه وجود دارد؟ - اعتماد به نفس اهالی محله و رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر تا چه اندازه در محله شما وجود دارد؟ - ساکنان محله شما تا چه اندازه با مدارس و فضاهای آموزشی ارتباط دارند؟	سرمایه اجتماعی
۶	- محله شما از لحاظ سواد و تحصیلات در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ تعداد فرهیختگان و هنرمندان در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ تعداد دانشجویان در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ تعداد شاغلان دارای تحصیلات عالی در چه سطحی قرار دارد. - محله شما از لحاظ تعداد نخبگان علمی در چه سطحی قرار دارد؟ - در محله شما به طور کلی افراد تا چه اندازه آینده نگر و پویا هستند؟	سرمایه انسانی
۸	- ساکنان محله شما از لحاظ آشنایی با فرهنگ های گوناگون در چه سطحی قرار دارند؟ - محله شما از لحاظ انجام گسترده فعالیت های فرهنگی در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ کیفیت، پویایی و نوآورانه بودن هنرها در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ برگزاری کلاس های هنری مانند موسیقی، تئاتر و ... در چه سطحی قرار دارد؟ - محله شما از لحاظ برگزاری مراسمات فرهنگی در چه سطحی قرار دارد؟ - ساکنان محله شما از لحاظ صرف زمان برای کتاب خواندن در چه سطحی قرار دارند؟ - ساکنان محله شما از لحاظ داشتن مهارت در هنرهای مختلف در چه سطحی قرار دارند؟	سرمایه فرهنگی

یافته های تحقیق

اولین شاخص در بررسی وضعیت مناطق براساس شاخص های خلاقیت هنگ کنگ، سرمایه ساختاری بود. برای تحلیل وضعیت مناطق براساس این شاخص، هشت گویه و زیرشاخص انتخاب شد. مقایسه زیرشاخص های سرمایه ساختاری در منطقه یک از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص وجود تأمل و تفکر راهبردی و آینده نگرانه در مورد مسائل شهری بین ساکنان با نمره میانگین $3/73$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های وجود امنیت در ساختار فضای شهری منطقه و زیرساخت های ارتباطی و ارتباط فناورانه با سطوح بالا در منطقه در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه با نمره میانگین $2/21$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت. مقایسه زیرشاخص های سرمایه اجتماعی در منطقه یک از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص سطح کیفی علم و آموزش در بین ساکنان با نمره میانگین $3/30$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های دسترسی ساکنان به انواع فرصت های آموزشی و اعتماد به نفس ساکنان و رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر در منطقه در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص شرکت ساکنان در شبکه روابط اجتماعی در منطقه با نمره میانگین $1/79$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت. مقایسه زیرشاخص های سرمایه انسانی در منطقه یک از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص برخورداری منطقه از دانشجویان با نمره میانگین $3/30$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های برخورداری منطقه از شاغلان دارای تحصیلات عالی و سطح تحصیلات و سواد ساکنان در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص برخورداری منطقه از نخبگان علمی با نمره میانگین $2/90$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت. مقایسه زیرشاخص های سرمایه فرهنگی در منطقه یک از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص صرف زمان برای کتاب خواندن در بین ساکنان منطقه با نمره میانگین $3/56$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های کیفیت، پویایی و نوآورانه بودن هنرها در منطقه و انجام گسترده فعالیت های فرهنگی در منطقه به همراه برخورداری ساکنان از مهارت های هنری مختلف در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص برگزاری مراسمات فرهنگی در منطقه با نمره میانگین $2/34$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت.

مقایسه زیرشاخص های سرمایه ساختاری در منطقه شش از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه با نمره میانگین $2/88$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های وجود امنیت در ساختار فضای شهری منطقه و وجود تأمل و تفکر راهبردی و آینده نگرانه در مورد مسائل شهری بین ساکنان در منطقه در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص زیرساخت های ارتباطی و ارتباط فناورانه با سطوح بالا در منطقه با نمره میانگین $1/15$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت. مقایسه زیرشاخص های سرمایه اجتماعی در منطقه شش از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان و همچنین زیرشاخص اعتماد به نفس ساکنان و رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر با نمره میانگین $3/7$ در رتبه اول قرار دارند. زیرشاخص های سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان و سطح کیفی حس تعلق و ماندگاری جمعیت در بین ساکنان در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص دسترسی ساکنان به انواع فرصت های آموزشی با نمره میانگین $1/42$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت. مقایسه زیرشاخص های سرمایه انسانی در منطقه شش از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص برخورداری منطقه از دانشجویان با نمره میانگین $2/07$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های سطح کیفی آینده نگری ساکنان منطقه و سطح تحصیلات و سواد ساکنان در رتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص برخورداری منطقه از نخبگان علمی با نمره میانگین $0/90$ در پایین ترین رتبه قرار گرفت. مقایسه زیرشاخص های سرمایه فرهنگی در منطقه شش از کلانشهر مشهد نشان داد که زیرشاخص علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف با نمره میانگین $2/68$ در رتبه اول قرار دارد. زیرشاخص های برخورداری ساکنان از مهارت های هنری مختلف و برگزاری مراسمات فرهنگی در منطقه ب در رتبه

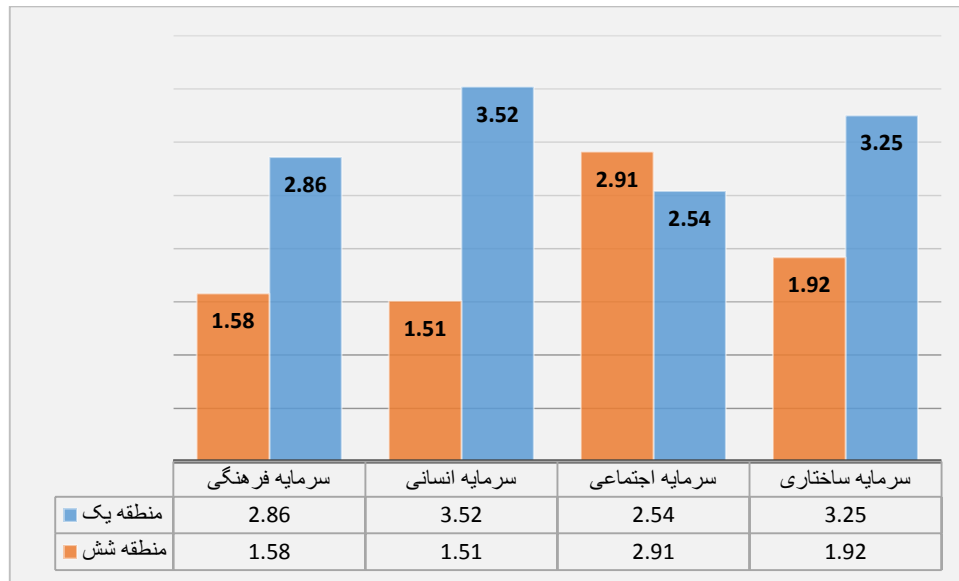

دوم و سوم قرار گرفتند. نهایتاً زیرشاخص برگزاری کلاس‌های هنری مانند موسیقی، تئاتر و ... با نمره میانگین ۰/۵۰ در پایین‌ترین رتبه قرار گرفت.

جدول ۴- یافته‌های توصیفی پژوهش در منطقه یک و شش شهرداری مشهد

شاخص	زیرشاخص	
	منطقه یک	منطقه شش
سرمایه ساختاری	۳/۳۱	۱/۵۰
	۳/۳۶	۱/۵۳
	۳/۷۳	۲/۱۷
	۳/۶۱	۱/۱۵
	۲/۲۱	۲/۸۸
	۲/۹۶	۱/۴۳
	۳/۲۰	۱/۲۵
سرمایه اجتماعی	۳/۶۹	۲/۴۷
	۱/۹۳	۲/۹۸
	۳/۳۰	۱/۷۸
	۳/۲۳	۱/۴۲
	۲/۱۰	۳/۷۰
	۲/۵۰	۳/۴۷
	۲/۴۶	۳/۴۵
	۲/۰۴	۳/۶۵
	۱/۷۹	۳/۰۷
	۳/۰۹	۳/۷۰
سرمایه انسانی	۳	۱/۹
	۳/۶۹	۱/۵۷
	۳/۳۰	۱/۵۰
	۳/۹۱	۲/۰۷
	۳/۷۹	۱/۲
	۲/۹۰	۰/۹۰
	۳/۵۹	۱/۸۷
سرمایه فرهنگی	۲/۵۹	۱/۶۰
	۲/۸۱	۱/۵۵
	۳/۳۷	۱/۲۸
	۲/۶۶	۲/۶۸
	۲/۷۴	۰/۵۰
	۲/۳۴	۱/۸۸
	۳/۵۶	۱/۱۵
۲/۸۱	۲/۰۲	

نتایج بررسی و مقایسه نمرات میانگین شاخص‌ها اصلی در مناطق مورد نشان داد که در زمینه سه شاخص سرمایه فرهنگی، سرمایه انسانی و سرمایه ساختاری، منطقه یک نسبت به منطقه شش وضعیت بهتری دارد. از سوی دیگر از لحاظ شاخص سرمایه اجتماعی، منطقه شش با نمره میانگین ۲/۹۱ نسبت به منطقه یک از شرایط بهتری برخوردار است.

شکل ۳- نمودار مقایسه نمرات میانگین چهار شاخص اصلی در مناطق یک و شش شهرداری کلانشهر مشهد

در پاسخ به سوال دوم از پژوهش که به شناسایی و تأیید عوامل توسعه خلاقیت شهری در مناطق مورد مطالعه اختصاص داشت، از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. مهم ترین هدف تحلیل عاملی تأییدی تعیین میزان توان مدل عامل از قبل تعریف شده با مجموعه ای از داده های مشاهده شده است. به عبارتی تحلیل عاملی تأییدی درصد تعیین این مساله است که آیا تعداد عامل ها و بارهای متغیرهایی که روی این عامل ها اندازه گیری شده اند با آنچه بر اساس تئوری و مدل نظری انتظار می رفت انطباق دارد. به عبارتی، این نوع تحلیل عاملی به آزمون میزان انطباق و همخوانی بین سازه نظری و سازه تجربی تحقیق می پردازد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی در جدول شماره ۵ ارائه شده است. با توجه به جدول مذکور، از بین ۳۲ شاخص مورد مطالعه که در مدل نظری پژوهش تدوین گردید، ۱۴ زیر شاخص در منطقه یک و ۸ زیر شاخص در منطقه شش مورد تأیید قرار گرفت. نتایج بدان معنا است که مدل نظری پژوهش در منطقه یک قابلیت و کاربرد بیشتری دارد. در ادامه نتایج تحلیل عاملی تأییدی در هر یک از مناطق تشریح و مدل های تجربی هر منطقه ترسیم شده است.

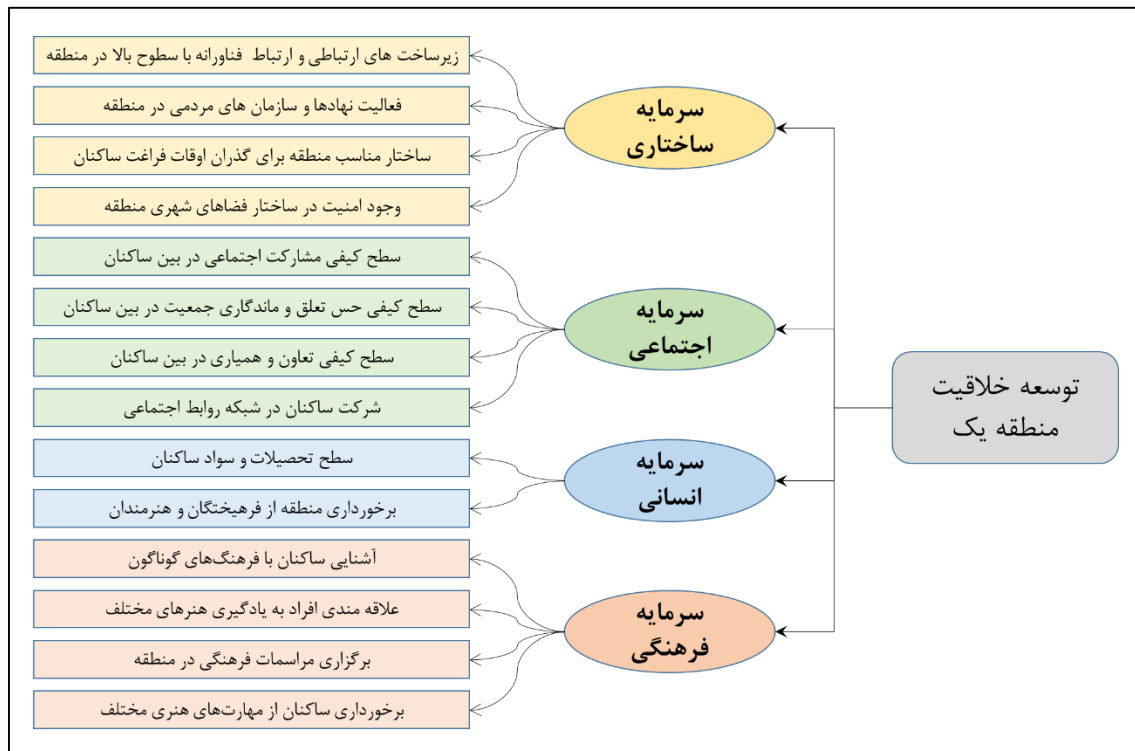
جدول ۵- نتایج تحلیل عاملی تأییدی در مناطق یک و شش شهرداری کلانشهر مشهد

منطقه	شاخص	زیر شاخص	مشترکات	درصد تبیین واریانس	امتیاز عاملی	آزمون ها
یک	سرمایه ساختاری	زیرساخت های ارتباطی و ارتباط فناورانه با سطوح بالا در منطقه	۰/۷۱۱	۶۱/۵۵	۵/۸۱	KMO= ۰,۶۷۱ Sig: ۰,۰۰۰
		فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه	۰/۷۰۱			
	ساختار مناسب منطقه برای گذران اوقات فراغت ساکنان	۰/۶۸۷				
	وجود امنیت در ساختار فضاهای شهری منطقه	۰/۶۵۱				
سرمایه اجتماعی	سرمایه اجتماعی	سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان	۰/۶۷۱	۷۲/۶۸	۶/۵۲	KMO= ۰,۶۱۳ Sig: ۰,۰۰۱
		شرکت ساکنان در شبکه روابط اجتماعی	۰/۶۳۲			
		سطح کیفی حس تعلق و ماندگاری جمعیت در بین ساکنان	۰/۵۸۹			
سرمایه انسانی	سرمایه انسانی	سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان	۰/۵۵۱	۴۰/۲۵	۵/۵۵	KMO= ۰,۵۴۴ Sig: ۰,۰۱۲
		سطح تحویلات و سواد ساکنان	۰/۶۰۱			
سرمایه فرهنگی	سرمایه فرهنگی	برخورداري منطقه از فرهیختگان و هنرمندان	۰/۵۷۵	۷۹/۸۸	۷/۷۸	KMO= ۰,۷۱۱ Sig: ۰,۰۰۰
		آشنایی ساکنان با فرهنگ های گوناگون	۰/۶۸۹			
		علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف	۰/۶۵۸			
		برگزاری مراسمات فرهنگی در منطقه	۰/۶۱۸			

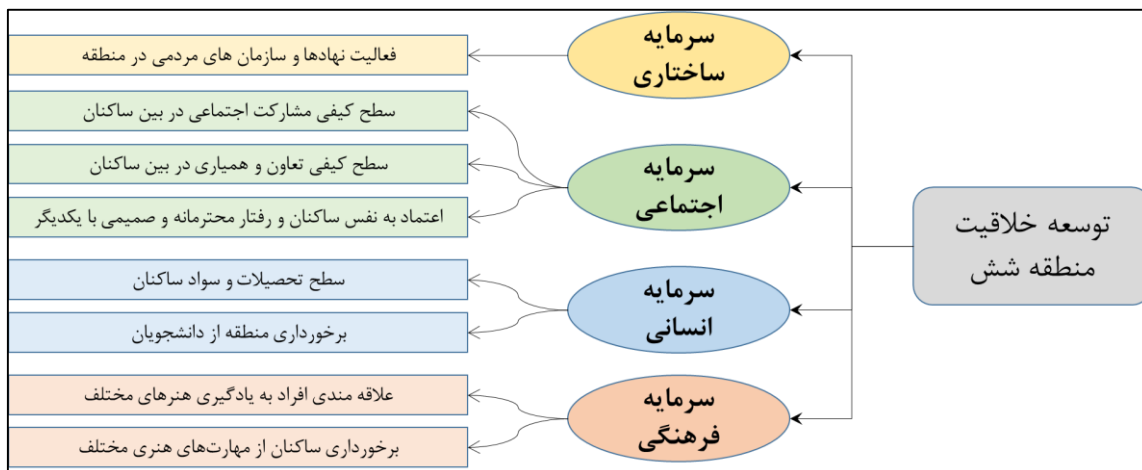
			۰/۶۱۱	برخوررداری ساکنان از مهارت‌های هنری مختلف		
KMO= ۰,۴۲۱ Sig: ۰,۰۲۲	۳/۴۶	۳۲/۲۱	۰/۵۸۷	فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه	سرمایه ساختاری	شش
KMO= ۰,۶۲۵ Sig: ۰,۰۰۰	۶/۵۴	۵۱/۶۸	۰/۶۲۸ ۰/۶۰۱ ۰/۵۸۸	سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان اعتماد به نفس ساکنان و رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر	سرمایه اجتماعی	
KMO= ۰,۵۳۱ Sig: ۰,۰۰۰	۵/۷۱	۴۸/۶۹	۰/۵۴۱ ۰/۵۱۱	سطح تحصیلات و سواد ساکنان برخوررداری منطقه از دانشجویان	سرمایه انسانی	
KMO= ۰,۵۰۱ Sig: ۰,۰۰۰	۵/۲۱	۴۲/۵۶	۰/۵۳۱ ۰/۵۰۱	علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف برخوررداری ساکنان از مهارت‌های هنری مختلف	سرمایه فرهنگی	

نتایج تحلیل عاملی در منطقه یک در بعد سرمایه ساختاری نشان داد که از بین ۸ عامل مورد مطالعه، با واریانس ۶۱/۵۵ و امتیاز عاملی ۵/۸۱، اهمیت چهار عامل شامل زیرساخت های ارتباطی و ارتباط فناوریانه با سطوح بالا در منطقه (۰/۷۱۱)، فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه (۰/۷۰۱)، ساختار مناسب منطقه برای گذران اوقات فراغت ساکنان (۰/۶۸۷)، وجود امنیت در ساختار فضاهای شهری منطقه (۰/۶۵۱) مورد تأیید قرار گرفت. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۶۷۱ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح کمتر از ۰/۰۵، معناداری این تحلیل را نشان داد. در زمینه بعد سرمایه اجتماعی نیز با واریانس ۷۲/۶۸ و امتیاز عاملی ۶/۵۲ اهمیت چهار عامل از مجموع ۱۰ عامل مورد مطالعه در توسعه خلاقیت منطقه یک شهرداری مشهد تأیید شد. این عوامل شامل سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان (۰/۶۷۱)، شرکت ساکنان در شبکه روابط اجتماعی (۰/۶۳۲)، سطح کیفی حس تعلق و ماندگاری جمعیت در بین ساکنان (۰/۵۸۹) و سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان (۰/۵۵۱) میشد. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۶۱۳ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح کمتر از ۰/۰۵، معناداری این تحلیل را نشان داد. در بین عوامل سرمایه انسانی، دو عامل سطح تحصیلات و سواد ساکنان (۰/۶۰۱) و برخورداردی منطقه از فرهیختگان و هنرمندان (۰/۵۷۵) مورد تأیید قرار گرفت. در این بعد نیز نتایج آزمون معنادار بود. نتایج تحلیل عاملی در منطقه یک در بعد سرمایه فرهنگی نشان داد که از بین ۸ عامل مورد مطالعه، با واریانس ۷۹/۸۸ و امتیاز عاملی ۷/۷۸، اهمیت چهار عامل شامل آشنایی ساکنان با فرهنگ‌های گوناگون (۰/۶۸۹)، علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف (۰/۶۵۸)، برگزاری مراسمات فرهنگی در منطقه (۰/۶۱۸) و برخورداردی ساکنان از مهارت‌های هنری مختلف (۰/۶۱۱) مورد تأیید قرار گرفت. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۷۱۱ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح کمتر از ۰/۰۵، معناداری این تحلیل را نشان داد. شکل شماره ۴، مدل تجربی توسعه خلاقیت منطقه یک شهرداری کلانشهر مشهد براساس رویکرد شهر خلاق کنگ را نشان می دهد.

شکل ۴- مدل تجربی توسعه خلاقیت منطقه یک شهرداری کلانشهر مشهد براساس رویکرد شهر خلاق هنگ کنگ

نتایج تحلیل عاملی در منطقه شش در بعد سرمایه ساختاری نشان داد که از بین ۸ عامل مورد مطالعه، با واریانس ۳۲/۲۱ و امتیاز عاملی ۳/۴۶، تنها اهمیت یک عامل فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه (۰/۵۷۵) مورد تأیید قرار گرفت. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۴۲۱ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح کمتر از ۰/۰۵، معناداری این تحلیل را نشان داد. در زمینه بعد سرمایه اجتماعی نیز با واریانس ۵۱/۶۸ و امتیاز عاملی ۶/۵۴ اهمیت سه عامل از مجموع ۱۰ عامل مورد مطالعه در توسعه خلاقیت منطقه شش شهرداری مشهد تأیید شد. این عوامل شامل سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان (۰/۶۲۸)، سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان (۰/۶۰۱) و اعتماد به نفس ساکنان و رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر (۰/۵۸۸) میشد. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۶۲۵ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح کمتر از ۰/۰۵، معناداری این تحلیل را نشان داد. در بین عوامل سرمایه انسانی، دو عامل سطح تحصیلات و سواد ساکنان (۰/۵۴۱) و برخورداری منطقه از دانشجویان (۰/۵۱۱) مورد تأیید قرار گرفت. در این بعد نیز نتایج آزمون معنادار بود. نتایج تحلیل عاملی در منطقه شش در بعد سرمایه فرهنگی نشان داد که از بین ۸ عامل مورد مطالعه، با واریانس ۴۲/۵۶ و امتیاز عاملی ۵/۲۱ اهمیت دو عامل شامل علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف (۰/۵۳۱) و برخورداری ساکنان از مهارت های هنری مختلف (۰/۵۰۱) مورد تأیید قرار گرفت. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۵۰۱ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح کمتر از ۰/۰۵، معناداری این تحلیل را نشان داد. شکل شماره ۵، مدل تجربی توسعه خلاقیت منطقه شش شهرداری کلانشهر مشهد براساس رویکرد شهر خلاق هنگ کنگ را نشان می دهد.

شکل ۵- مدل تجربی توسعه خلاقیت منطقه شش شهرداری کلانشهر مشهد براساس رویکرد شهر خلاق هنگ کنگ

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها:

ایده شهر خلاق مبحثی جدید و مورد توجه در حوزه مطالعات و برنامه ریزی شهری و به ویژه مدیریت شهری بوده و بر بهتر شدن محیط زندگی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تأکید دارد. فلسفه شهر خلاق این است که همیشه در یک مکان پتانسیل های خلاقیتی وجود دارد. باید شرایط به گونه ای باشد، که مردم فکر کنند برنامه ریزی نمایند و در استفاده از فرصت های به وجود آمده، ابتکار عمل داشته باشند. هم چنین مردم بتوانند مسائل شهری مهارت شدنی را اداره کنند. در جستجوی سابقه شهرهای کشورمان اسنادی مربوط به نامه کمیسیون ملی یونسکو به برخی استانداری های ایران را می توان مشاهده کرد که در آن درخواست شده، مقدمات معرفی شهر خود به سازمان علمی، آموزشی و فرهنگی سازمان ملل (یونسکو) فراهم شود. در این میان، شهر اصفهان در بخش صنایع دستی و هنرهای مردمی و رشت در بخش خوراک شناسی از ایران حضور دارند و شهر شیراز نیز در آستانه پیوستن به شبکه شهرهای خلاق در بخش ادبیات است. در این پژوهش موضوع خلاقیت در کلانشهر مشهد و در مناطق یک و شش بررسی شد. نتایج نشان داد که از بین شاخص های شهر خلاق هنگ کنگ در هر یک از مناطق مورد مطالعات تعدادی از شاخص ها اهمیت بیشتری دارند. نتایج در منطقه یک نشان داد که چهارده زیرشاخص شامل زیرساخت های ارتباطی و ارتباط فناورانه با سطوح بالا در منطقه، فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه، ساختار مناسب منطقه برای گذران اوقات فراغت ساکنان، وجود امنیت در ساختار فضاهای شهری منطقه، سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان، شرکت ساکنان در شبکه روابط اجتماعی، سطح کیفی حس تعلق و ماندگاری جمعیت در بین ساکنان، سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان، سطح تحصیلات و سواد ساکنان، برخورداری منطقه از فرهیختگان و هنرمندان، آشنایی ساکنان با فرهنگ های گوناگون، علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف، برگزاری مراسمات فرهنگی در منطقه برخورداری ساکنان از مهارت های هنری مختلف بیشترین اهمیت را داشتند. نتایج تحلیل عاملی تأییدی در منطقه شش از مجموع ۳۲ زیرشاخص مورد مطالعه، اهمیت ۸ زیر شاخص شامل فعالیت نهادها و سازمان های مردمی در منطقه، سطح کیفی مشارکت اجتماعی در بین ساکنان، سطح کیفی تعاون و همیاری در بین ساکنان، رفتار محترمانه و صمیمی با یکدیگر، سطح تحصیلات و سواد ساکنان، برخورداری منطقه از دانشجویان، علاقه مندی افراد به یادگیری هنرهای مختلف و برخورداری ساکنان از مهارت های هنری مختلف تأیید شد. در واقع برای توسعه خلاقیت در هر یک از مناطق مورد مطالعه باید بر روی ارتقا کیفیت شاخص های مذکور برنامه ریزی شود. براین اساس پیشنهاداتی به شرح زیر بیان می شود:

— ارتقاء سیستم مدیریت شهری و بکارگیری فناوری های نوین در خدمات رسانی

- آموزش به شهروندان در سطح محلات در زمینه استفاده از فناوری های نوین
- بهبود زیرساخت های گردشگری
- بهره گیری از روش های نوین در بازاریابی و تبلیغات گردشگری
- ارتقاء سیستم یکپارچه حمل و نقل در راستای توسعه گردشگری
- ارتقاء کیفیت محیط مکان های گردشگری
- افزایش ضریب نفوذ اینترنت در کلانشهر مشهد
- استفاده از اینترنت و افزایش سرعت خدمات رسانی به مردم
- فرهنگ سازی در زمینه استفاده صحیح از اینترنت
- آموزش زنان خانه دار در راستای توسعه مشاغل متنوع و خلاق خانگی
- اجرای برنامه های آموزشی متنوع و خلاق در سطح محله های کلانشهر مشهد
- آموزش روش های نوین و خلاق کسب و کار در محیط های شغلی
- اتخاذ سیاست های تشویقی برای کارهای تولیدی خلاقانه
- حمایت از افرادی که ایده و طرح نو در ایجاد اشتغال دارند؛
- برگزاری نمایشگاه های صنایع دستی و بومی در مکان های عمومی شهر در زمان های برنامه ریزی شده؛
- توسعه مشاغل خانگی و حمایت از زنان خانه دار که به این فعالیت ها مشغول هستند
- سیاست های تشویقی برای کارآفرینان؛
- تجلیل از کارآفرینان برتر در جهت ایجاد انگیزه برای دیگران؛
- بهبود زیرساخت های گردشگری و توسعه فضاهای تفریحی و اقامتی؛
- برگزاری کلاس های آموزشی رایگان در سطح محله ها و مدارس شهری برای افزایش خلاقیت شهروندان؛
- طراحی فضاهای شهری با رویکرد ارتقاء خلاقیت شهروندان؛
- بازنگری در طرح جامع و تفصیلی کلانشهر مشهد با رویکرد خلاقیت شهری؛
- برگزاری همایش های ملی و بین المللی با رویکرد توسعه خلاق کلانشهر مشهد؛

منابع:

- پوراحمد، احمد؛ حمیدی، اکبر؛ فرهادی، ابراهیم؛ حسین پور، مهدی. (۱۳۹۵). ارزیابی چالش‌ها و فرصت‌های ایجاد شهر خلاق در مناطق آزاد تجاری (مطالعه موردی: منطقه آزاد تجاری ارس). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۱، شماره ۳۷، ۱۹-۱.
- رفعیان، مجتبی؛ شعبانی، مرتضی. (۱۳۹۴). تحلیل شاخص‌های خلاقیت شهری در نظام سکونتگاهی استان مازندران. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، دوره ۵، شماره ۱۶، ۱۹-۳۴.
- زرقانی، سیدهادی؛ منصوریه اسکندریان، (۱۳۹۴). بررسی و ارزیابی شهر مشهد براساس شاخص‌های شهر خلاق، هفتمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر راهبردهای توسعه شهری، ۲۴-۱.
- سرور، رحیم؛ اکبری، مجید؛ امانی، مریم؛ طالشی انبوهی، مرضیه. (۱۳۹۵). تحلیل کارایی محلات شهری از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق؛ مطالعه موردی: شهر بناب، جغرافیا، سال ۱۴، شماره ۴۸، ۳۵۱-۳۲۲.
- شمسی، خضر؛ کرکه آبادی، زینب؛ کامیابی، سعید. (۱۳۹۷). مروری بر مفهوم شهرخلاق با تأکید بر سنجش وضعیت خلاقیت شهری (نمونه موردی: مناطق ۳ گانه قزوین). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۳، شماره ۲، ۴۲۷-۴۴۳.
- صابری فر، رستم؛ نیت مقدم، صالحه. (۱۳۹۷). تحلیل میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر فردوس). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۳، شماره ۳، ۶۱۳-۶۲۷.
- ضرابی، اصغر؛ موسوی، میر نجف؛ باقری کشکولی، علی. (۱۳۹۳). بررسی میزان تحقق پذیری شهر خلاق (مقایسه تطبیقی بین شاخص‌های توسعه پایدار شهری و معیارهای ایجاد شهر خلاق، نمونه مورد مطالعه: شهرهای استان یزد). جغرافیا و توسعه فضای شهری، دوره ۱، شماره ۲، ۱۷-۱.
- علیزاده، محمدرضا؛ لطفی، حیدر. (۱۳۹۸). تبیین اثرگذاری عضویت در شبکه شهرهای خلاق بر توسعه شهری پایدار. مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۴، شماره ۳، ۶۶۱-۶۷۵.
- قربانی، رسول؛ حسین آبادی، سعید؛ طورانی، علی. (۱۳۹۲). شهرهای خلاق: رویکردی فرهنگی در توسعه شهری. مطالعات جغرافیایی مناطق خشک. دوره ۳، شماره ۱۱، ۱۸-۱.
- لطفی، صدیقه؛ شهابی شهمیری، مجتبی؛ نیکبخت؛ الناز. (۱۳۹۵). امکان‌سنجی کاربست رویکرد کلان‌شهرهای شبکه‌ای چندمرکزی خلاق در منطقه کلان‌شهری مازندران مرکزی. فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۴، شماره ۴۳، ۱۸-۱.
- مختاری ملک آبادی، رضا؛ مرصوصی، نفیسه؛ علی اکبری، اسماعیل و امینی، داوود (۱۳۹۴). تبیین معیارهای بومی سازی شاخص‌های مکانی فضای شهر خلاق با رویکرد ایرانی-اسلامی، مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، دوره ۶، شماره ۲۲، ۲۳-۳۹.
- Cohen. B (۲۰۰۶), "Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability", *Technology in Society* ۲۸, pp: ۶۳-۸۰;
- Deffner, A., & Vlachopoulou, C. (۲۰۱۱). *Creative city: A new challenge of strategic urban planning?* Department of Planning and Regional Development, School of Engineering. University of Thessaly, Volos, ۳۸۳, ۳۴-۴۸.
- Durmaz, S. Bahar (۲۰۱۵), "Analyzing the Quality of Place: Creative Clusters in Soho and Beyoglu", *Journal of Urban Design*, Vol. ۲۰, No. ۱, pp ۹۳-۱۲۴.
- Kakiuchi, E. (۲۰۱۵). *Culturally creative cities in Japan: Reality and Prospects*, city, culture and Society ۱-۸.
- Sha. M, Tian. G (۲۰۱۰), "An analysis of spatiotemporal changes of urban landscape pattern in Phoenix metropolitan region", *International Society for Environmental Information Sciences ۲۰۱۰ Annual Conference (ISEIS)*, *Procedia Environmental Sciences* ۲, pp: ۶۰۰-۶۰۴;

مجله علوم جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، شماره ۴۱، زمستان ۱۴۰۱، صص ۱۶۰-۱۷۸

Shaw, Kate (۲۰۱۴), Melbourne's Creative Spaces Program: Reclaiming the creative city (if not quite the rest of it), *City, Culture and Society*, ۵, ۱۳۹-۱۴۷.

Analysis of Creativity Development Indicators in Urban Areas with Emphasis on Hong Kong Creative City Approach

Case study: Areas ۱ and ۶ of Mashhad metropolis

Abstract

Evidence shows that urban management in Iran is mainly based on old models such as comprehensive and detailed plans and less emphasis is placed on new models such as creative cities. With this approach, regions ۱ and ۶ of Mashhad metropolis were selected as a case study of the present study. This study was conducted to answer the question of which indicators of Hong Kong Creative City in areas ۱ and ۶ of the metropolis of Mashhad are more important for the development of urban creativity. The research method is applied based on the purpose and descriptive-analytical based on the nature of the research. Based on this method, in the first stage, the theoretical foundations and research literature as well as the research background in both internal and external sections were studied. In the second stage, the research questionnaire was designed based on Hong Kong creativity indicators and then this questionnaire was distributed among the statistical population of the research and the information collected in SPSS software was organized. In the third stage, the research was described using descriptive findings. Finally, in the fourth stage, the research findings were analyzed using confirmatory factor analysis. The results of reviewing and comparing the mean scores of the main indicators in the case areas showed that in terms of three indicators of cultural capital, human capital and structural capital, region one is in a better position than region six. On the other hand, in terms of social capital index, region six with an average score of ۲,۹۱ has better conditions than region one. The results of confirmatory factor analysis showed that out of ۳۲ studied indicators that were developed in the theoretical model of the research, ۱۴ sub-indices in region one and ۸ sub-indices in region six were approved. The results mean that the theoretical model of research in the region has more capabilities and applications.

Keywords: Creativity, Creative city, Urban areas, Creative city of Hong Kong, Mashhad